

Таким чином, процес формування правового забезпечення діяльності посольств та дипломатичних місій Української Народної Республіки розпочався одразу після проголошення УНР та прискорився після створення Народного секретарства міжнародних справ УНР. Першим таким актом стало Положення «Про посольства й місії Української республіки», яке визначило ранги голів дипломатичних представництв України згідно з прийнятим Віденським конгресом регламентом. Його норми увійшли й до відповідного закону, затвердженого гетьманом П. Скоропадським. Практика видання актів щодо правового забезпечення діяльності посольств і дипломатичних місій та їх застосування наступними урядами свідчить про правонаступництво української влади та загалом послідовну політику у сфері зовнішньої політики в цілому й діяльності дипломатичних представництв України за кордоном зокрема.

Список використаних джерел:

1. Варгатюк С. В. Зовнішня політика директорії УНР: дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / Сергій Вадимович Варгатюк. – К., 1996. – 165 с.
2. Попенко Я. В. Дипломатичні взаємини Української Народної Республіки з країнами Антанти за доби Директорії (листопад 1918-1921 рр.): дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Ярослав Володимирович Попенко. – К., 2006. – 292 с.
3. Шамраєва В. М. Міжнародні відносини УНР доби Директорії: дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / Валентина Михайлівна Шамраєва. – К., 2003. – 201 с.
4. Веденєєв Д. В. Юність української дипломатії. Становлення зовнішньополітичної служби України в 1917 – 1923 роках: Монографія / Д. В. Веденєєв, Д. В. Будков. – К. : К.І.С., 2006. – 312 с.
5. Дацків І. Б. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів. 1917 – 1923 рр.: Монографія / Ігор Дацків. – Тернопіль : Астон, 2009. – 520 с.
6. Історія української дипломатії: перші кроки на міжнародній арені (1917 – 1924 рр.): документи і матеріали / упоряд. док.: Андрієвська Л. В. [та ін.]. – К. : Вид-во гуманіст. л-ри, 2010. – 592 с.
7. Українська дипломатична енциклопедія : У 2-х т. / Редкол. Л. В. Губернський (голова) та ін. – К. : Знання України, 2004. – Т. 1. – А – Л. – 760 с.
8. Українська Центральна Рада [Текст] : документи і матеріали: У 2 т. / НАН України, Інститут історії України. – К. : Наук. думка, 1996. – (Пам'ятки історії України. Сер. V. Джерела новітньої історії). – Т. 2 : 10 грудня 1917р. – 29 квітня 1918р. / упоряд. В. Ф. Верстюк [та ін.]; ред. В. А. Смолій [та ін.]. – К. : Наук. думка, 1997. – 422 с.
9. Веденєєв Д. В. Дипломатична служба Української держави. 1917 – 1923 роки : Навчальний посібник / Д. В. Веденєєв. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2007. – 260 с.
10. Про тимчасові дипломатичні представництва Української держави і про асигнування коштів на їх утримання // Державний Вісник. – 1918. – 5 лип.
11. Про установаження посад військово-морських агентів в складі посольств Української держави // Державний Вісник. – 1918. – 14 лип.
12. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр. : Док. і матеріали. У 2-х томах, 3-х частинах. – К. : Видавництво імені Олени Теліги, 2006. Т. 1 / Упоряд. : В. Верстюк (керівник) та ін. – К. : Видавництво імені Олени Теліги, 2006.
13. Штати надзвичайних дипломатичних місій // Вісник Державних Законів УНР. – 1919. – Вип. 25.
14. Закон про доповнення закону від 9 січня 1919 р. про штати надзвичайних дипломатичних місій // Вісник Державних Законів УНР. – 1919. – Вип. 27.

* *Рафальський Олег Олегович – аспірант Інституту законодавства Верховної Ради України.*

УДК 342. 33

Андрій Фолес *

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ ВЛАДИ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ)

У статті розглядаються конституційно-правові аспекти удосконалення механізму реалізації державної влади в Україні, з огляду на можливість виділення контрольної гілки влади. Контроль та нагляд розглядаються в якості специфічної функції державної влади, що реалізується на відповідному інституційному рівні, має свої ознаки специфіку, тощо.

Ключові слова: конституція, розподіл влад, державна влада, контроль, нагляд, контрольна гілка влади.

Фолес А. М. Особенности формирования контрольной власти (на примере Украины).

В статье рассматриваются конституционно-правовые аспекты совершенствования механизма реализации государственной власти в Украине, учитывая возможность выделения контрольной ветви власти.

Контроль и надзор рассматриваются в качестве специфической функции государственной власти, которая реализуется на соответствующем институциональном уровне, имеет свои признаки, специфику и т.д..

Ключевые слова: конституция, разделение властей, государственная власть, контроль, надзор, контрольная ветвь власти.

Foles A. M. Features of Forming the Control Power (for example, Ukraine).

The article deals with the constitutional and legal aspects of improving the mechanism for implementation of state power in Ukraine, given the possibility of separating the control branch. Monitoring and supervision are considered as a specific function of the government, which is implemented at the appropriate institutional level, has its characteristics, specificity, etc..

Keywords: constitution, separation of powers, state power, control, supervision, control branch.

Проблема удосконалення державного механізму в Україні особливо яскраво висвітлюється в зв'язку з початком конституційної реформи в Україні та роботою Конституційної Асамблеї. Конституція України 1996 року, в частині що запроваджує механізм реалізації публічної влади виявилась недосконалою. Про це свідчить ряд намагань її удосконалити, зокрема відома політреформа 2004 року. Про це говорять ряд авторитетних українських дослідників-конституціоналістів, зокрема В. Шаповал, А. Селіванов, В. Кампо, М. Орзіх та ряд інших.

Однак, суттєве удосконалення української Конституції навряд чи можливе без принципово нових концептуальних ідей в царині механізму реалізації державної влади. Однією з них може стати ідея про контрольну гілку влади.

Єдність державної влади є однією з її основних ознак. Вона відрізняє державну владу від інших форм публічної інтегрованої влади, ліквідує або перетворює інші владні відносини в суспільстві і підкоряє їх собі. Єдність державної влади передбачає, що вона, по-перше, єдина власне державна влада в даному суспільстві, по-друге, єдина за своїм соціальним характером, по-третє, має спільні цілі і завдання, по-четверте, характеризується організаційно-правовою єдністю і в - п'яте, виконує в різних формах і різними методами єдину функцію державного управління.

Поряд з ідеєю та практикою єдності державної влади в науці прийнято концепцію розподілу гілок влади, що отримала практичне здійснення. Виникнення цієї концепції пов'язано з тим, що в системі державного управління різні органи організаційно неоднакові, грають різну роль і виконують різні функції.

Необхідно відзначити, що єдність державної влади і її поділ не суперечать один одному в умовах демократичних режимів, а є взаємодоповнюючими характеристиками. Будь-яка гілка влади діє відповідно до загальних цілей державної влади і в тих же напрямках, основні організаційно-правові, структурні якості тієї чи іншої гілки відповідають якостям самої влади, розвивають їх з урахуванням специфіки своєї організації і діяльності. У зв'язку з цим концепцію розподілу влади необхідно розуміти як концепцію єдності державної влади та розподілу її гілок.

Сутність даної доктрини полягає в тому, що державна влада складається з трьох відносно самостійних, але при необхідності стримують, контролюючих один одну гілок, кожна з яких має своє юридичне обґрунтування. Ці гілки влади відокремилися як три основні інституційно-правові форми публічно-владної діяльності [1].

Слід зауважити, що нові сфери державного управління зумовлюють деконцентрацію і децентралізацію державної влади, призводять до виникнення нових органів і нових способів державного управління, а отже, що цілком логічно, до можливості створення нових гілок державної влади. В сучасному суспільстві виникають нові форми і методи державного управління та відповідно нові види державних органів (конституційні суди, рахункові палати, уповноважені з прав людини та ін.) Між різними органами (колишніми і новими) складаються такі стосунки, які не завжди вкладаються в рамки теоретичних побудов, сформульованих Монтеск'є та Локком.

У зв'язку з цим слід враховувати трансформацію змісту розподілу влади в процесі історичного розвитку цієї доктрини і практики її конституційного втілення, а також особливості її відображення в конституційному законодавстві сучасних держав. Приміром, в зарубіжних конституціях з'явилися терміни «виборча влада», «громадянська влада» [2]. Деякі сучасні конституції країн Латинської Америки (Нікарагуа 1937 р., Колумбії 1991 р. та ін.) виходять з існування чотирьох гілок влади. Розвиваючи «класичну» тріаду, називається виборча влада. Конституція Венесуели 1999 р. (ст. 136) додатково до зазначених інституціоналізує п'яту гілку - громадянську владу.

Сьогодні все більш значущою стає роль державного контролю та нагляду, від яких залежить не тільки підтримання законності в системі державної влади, а й концептуальне забезпечення успішної стратегії державного управління. Вивчення цього функціонального напрямку державної влади в Україні дає змогу зробити висновок про те, що державний контроль і нагляд є проявом владних повноважень держави, реалізуються за допомогою її органів, є необхідною функцією державного управління в демократичному

суспільстві. Зазначені фактори вимагають відповідного науково-теоретичного осмислення. У зв'язку з чим виникає питання про теоретичну можливість формування в Україні контрольної гілки влади.

Необхідно відзначити, що хоча поняття «гілка влади» вживається вже понад століття, у науковій літературі на даний момент немає загально визнаного визначення даного поняття. У монографічній літературі одне з кращих визначень сформулював А. Автономов, який вказує, що під гілкою державної влади розуміється один або кілька державних органів, що утворюють в рамках єдиного механізму здійснення влади самостійну систему, яка наділяється владними повноваженнями для виконання властивих їй функцій [3].

Вивчення наведеного визначення гілки державної влади і подальші дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

- гілка влади є частиною єдиного механізму державного управління, що реалізує певну частину його функцій, які здійснюються всім державним апаратом;
- кожна гілка державної влади передбачає існування одного або декількох однорідних за своєю спеціалізацією апаратів і виконує певну роботу з державного управління;
- гілка державної влади, її органи, характеризуються незалежністю, самостійністю, тобто, вони не підпорядковані іншим гілкам влади та їх органам;
- гілка державної влади має особливу рольову функцію в механізмі державного управління;
- гілці державної влади притаманні організаційні якості, без яких вона не могла б мати певну структуру;
- кожен гілці влади притаманні специфічні форми, методи і процедури її діяльності.

У зв'язку з цим видається, що в цілому необхідно погодитися з наведеним визначенням, проте на наш погляд гілка державної влади не тільки організаційна одиниця, але також інституційно-функціональна структура. Очевидно, що кожна гілка державної влади в її системі має не тільки певні організаційні форми, але й особливу рольову функцію з державного управління. Законодавча функція організаційно представлена парламентом, виконавчо-розпорядча - урядом, судова - судами. Зауважимо, що при існуючій класифікації гілок влади функції кожної гілки реалізуються в різних організаційних формах, не завжди однорідних, що пов'язано з ускладненням державного апарату, хоча сама функція залишається. Гілка влади, з одного боку, постає як системний орган або система, а з іншого - як матеріалізована в органах гілки влади функція певної частини державного апарату [4]. У зв'язку з цим можна зробити висновок, що функція є первинною, а організація вторинна.

Таким чином, можна зробити попереднє узагальнення про те, що гілка державної влади – це організаційно-правова трансформація певної функції державного апарату з державного управління.

Однією з функцій державного управління на сучасному етапі розвитку держави є здійснення державного контролю, якому притаманні особливі завдання, організаційні форми і методи діяльності, що може бути теоретичним підґрунтям для постановки питання про контрольну гілку державної влади.

Стаття 6 Конституції України закріплює функціональний («державна влада в Україні здійснюється») та організаційний («на засадах») аспекти розподілу державної влади. Даний принцип поширюється на всю систему державної влади в Україні.

В Україні контрольна функція притаманна всім гілкам державної влади. Законодавча влада (Верховна Рада України) має контрольні повноваження по відношенню до виконавчої влади. У системі виконавчої влади контрольна функція здійснюється як щодо організаційно самостійних об'єктів (громадян та юридичних осіб), так і всередині системи щодо підлеглих об'єктів. Контрольна діяльність реалізується судовими органами України. Судова влада здійснює контроль за законністю рішень і дій (бездіяльності) органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових осіб, а також реалізують свою контрольну функцію «всередині» судової влади, здійснюючи перегляд у порядку нагляду судових рішень, які вступили в законну силу. Специфічною формою реалізації контрольної функції судової влади є діяльність органу конституційного контролю - Конституційного Суду України.

Реалізація принципу, згідно з яким державна влада в Україні здійснюється на основі розподілу на законодавчу, виконавчу і судову, не призводить до заборони державних органів з особливим конституційним статусом, не перешкоджає розподілу деяких повноважень, в силу їх юридичної природи властивих одній з влад, між органами іншої влади.

У цьому зв'язку в Україні контрольна діяльність здійснюється як органами державної влади, які відповідно до свого правового статусу та характеру компетенції чинним законодавством віднесені до законодавчої, виконавчої чи судової влади, так і державними органами з особливим конституційним статусом та спеціальною компетенцією. До таких органів належать: Прокуратура України, Рахункова палата, Уповноважений з прав людини, а також Президент України як Глава держави і гарант Конституції та представник Президента України в АРК.

Як видно, це абсолютно різні органи, які можуть здійснювати контроль та нагляд. Ця та інші обставини суттєво ускладнюють виділення в системі розподілу влади особливої гілки контрольної влади.

По-перше, необхідно констатувати, що контрольна влада структурно неоднорідна. Проте видається, що в основі структури і системи контрольної гілки державної влади лежать головним чином не організаційні якості,

а єдиний характер діяльності, контроль та нагляд, що виконуються різними органами держави. Існування цієї системи спирається не тільки на елементи (організаційні структури), але і на зв'язку, зумовленому єдиною природою діяльності. Тому евентуально, контрольна гілка влади організаційно і функціонально розосереджена.

По-друге, контрольна функція здійснюється державними органами як щодо організаційно самостійних об'єктів, так і щодо державних органів і державних установ по підпорядкованості. Видається, що до системи контрольної влади відносяться державні форми контролю та нагляду, що здійснюються безпосередньо від імені держави (для чого законом визначено відповідні повноваження) і щодо організаційно самостійних об'єктів.

По-третє, для контрольної гілки влади, органів що здійснюють відповідну функцію, необхідна незалежність від інших гілок державної влади та інших органів при проведенні контролю або нагляду в сфері їх компетенції. Державні органи зі спеціальною компетенцією, такі як Рахункова палата, Уповноважений з прав людини, прокуратура при здійсненні своїх повноважень є незалежними.

По-четверте, контрольна влада, як особлива гілка, поряд із загальними формами і методами контролю і нагляду має свої, специфічні, - такі як ревізія, перевірка, експертиза, аналіз, інвентаризація, сертифікація, атестація, моніторинг.

Грунтуючись на відповідних висновках, необхідно зазначити, що з позиції теорії права, під контрольною гілкою державної влади можна розуміти відокремлену організаційно-функціональну систему в цілісному механізмі здійснення державної влади, яка: 1) спирається на функціональну єдність, 2) характеризується організаційною розосередженістю, 3) її органи і посадові особи здійснюють контроль і нагляд щодо самостійних об'єктів, при здійсненні своїх повноважень є незалежними від інших гілок державної влади і в своїй діяльності застосовують спеціалізовані методи і процедури.

Відповідно до даних теоретичними положень представляється в цілому правильним погодитися з позицією В. Чірка [5], який до контрольної гілки влади відносить:

– спеціалізовані органи (органи, основна функція яких полягає у здійсненні контрольної-наглядової діяльності щодо організаційно самостійних об'єктів): конституційний суд, прокуратуру, рахункову палату, уповноваженого з прав людини, а також наглядові органи в тих випадках, коли вони здійснюють «зовнішній» контроль і нагляд щодо самостійних об'єктів (коли мова йде про дотримання законодавства);

– неспеціалізовані органи (вони організаційно є елементами інших гілок влади, однак наділені правом здійснювати контрольну функцію щодо організаційно самостійних об'єктів): Верховна Рада України, Президент України, Кабінет-міністрів України та інші органи виконавчої влади (крім спеціалізованих органів з нагляду), коли вони здійснюють «зовнішній» контроль і нагляд.

Однак у зв'язку з тим, що контрольна діяльність властива в тій чи іншій формі всім державним органам, то віднесення неспеціалізованих органів до контрольної гілки влади веде до необґрунтовано розширеного тлумачення меж її діяльності.

Крім того, слід мати на увазі, що у відповідності до чинного законодавства України такі органи як Кабінет-міністрів України, віднесені (як організаційно, так і функціонально) до відповідних «класичних» гілок державної влади.

У зв'язку з цим необхідно зазначити, що на підставі наведених теоретичних висновків, а також відповідно до чинного законодавства, до контрольної гілки влади в Україні можуть бути віднесені Конституційний суд України, Рахункова палата, Уповноважений з прав людини, прокуратура.

У науковій літературі зазначається, що за своїм правовим статусом подібні органи є незалежними органами державної влади [6]. Особливість конституційного статусу таких органів полягає в тому, що вони повинні здійснювати визначені ним управлінські функції незалежно від інших органів державної влади. Незалежність органів державної влади з особливим статусом, зокрема, проявляється в їх інституціональній відособленості в системі організації державної влади, відсутності субординаційних відносин з іншими органами державної влади, неприпустимість втручання у здійснення їх повноважень.

Закон України «Про Рахункову палату» прямо передбачає, що в рамках завдань, визначених чинним законодавством, «Рахункова палата здійснює свою діяльність самостійно, незалежно від будь-яких інших органів держави» (ст. 1). Рахункова палата здійснює контроль за виконанням бюджету на основі принципів законності, об'єктивності, незалежності та гласності [7]. Даний орган здійснює свою контрольну функцію щодо організаційно самостійних об'єктів (всіх державних органів (у т.ч. їх апаратів), органів місцевого самоврядування, підприємств, організацій, якщо вони використовують кошти з бюджету).

При реалізації своїх функцій Рахункова палата виступає від імені Верховної Ради (ст. 98 Конституції України). Однак встановлений профільним законом порядок призначення Рахункової палати Верховною Радою України і її підзвітність та підпорядкованість останній не означає саме функціональної єдності Рахункової палати і Верховної Ради України, хоча організаційна єдність в певній мірі притаманна йому. Тому факт призначення Рахункової палати Верховною Радою України і її підзвітність автоматично не вводить Рахункову палату в структуру законодавчої влади.

Таким чином, представляється, що Рахункова палата відповідно до свого конституційно-правового статусу і функціональною сферою діяльності, через реалізацію своєї діяльності самостійно і незалежно,

повинна бути віднесена до контрольної гілки влади. Разом з тим статус Рахункової палати потребує удосконалення та оптимізації оскільки існує протиріччя між підпорядкованістю цього органу Верховній Раді та вимогою здійснювати свої повноваження самостійно і незалежно від усіх інших органів державної влади.

Посада Уповноваженого з прав людини передбачена ст. 101 Конституції України, а його діяльність регулюється Законом України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» [8]. Основним змістом контрольно-наглядової діяльності Уповноваженого є розгляд скарг щодо порушення прав і свобод людини, доповнюючи існуючі в Україні засоби такого захисту.

При здійсненні своїх функцій Уповноважений незалежний від будь-яких органів державної влади. Уповноважений не наділений адміністративними повноваженнями, не приймає нормативні правові акти, не може давати вказівки, які зобов'язують державні органи або посадових осіб. Тим не менш, Уповноважений – самостійне посадова особа з власною «контрольною» компетенцією і в цьому зв'язку функціонально може бути віднесений до контрольної гілки влади [9]. В організаційному плані Уповноважений є абсолютно самостійним органом оскільки його повноваження Уповноваженого не можуть бути припинені чи обмежені у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України або її розпуску (саморозпуску), тому його зв'язок з парламентом – формальний.

Особливе положення в системі державних органів України займає прокуратура. Питання про місце прокуратури в державному механізмі до цих пір має дискусійний характер, що є спадком радянської доби. Приміром існують думки про можливість віднесення цього інституту навіть до виконавчої влади [10].

Відповідно до Закону України «Про прокуратуру» статті 1, прокуратура є єдиною централізованою системою, що здійснює нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів Кабінетом Міністрів України, міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, органами державного і господарського управління та контролю, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими Радами, їх виконавчими органами, військовими частинами, політичними партіями, громадськими організаціями, масовими рухами, підприємствами, установами і організаціями, незалежно від форм власності, підпорядкованості та приналежності, посадовими особами та громадянам. Цей нагляд здійснюється Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами [11].

Органи прокуратури реалізують свої повноваження незалежно від органів державної влади, а також органів місцевого самоврядування.

Видається, що в даному зв'язку прокуратура може бути віднесена до контрольної гілки влади, але здійснює цю владу у специфічній формі нагляду (прокурорського нагляду).

Конституційний Суд України є єдиним органом, що здійснює конституційну юрисдикцію в Україні (ст. 147 Конституції України). незважаючи на той факт, що Конституція України відносить цей орган до таких, що здійснюють судочинство (ст. 124), він є функціонально самостійним та організаційно незалежним. Саме тому Конституційний суд України повинен стати основою контрольної гілки влади в Україні.

Як висновок слід зазначити, що принцип розподілу влад не бути абсолютним. Ніде в світі, і в тому числі в Україні, ця доктрина в тому вигляді, в якому вона була сформульована Монтеск'є, не знайшла повний вияв законодавстві. Абстрактна формула розподілу влади корелюється інтересам суспільства, рівнем його правової культури та традиціями, та іншими обставинами, тобто, з реальною дійсністю, яка далеко не завжди вкладається у теоретичні побудови, розподілу влади полягає не у встановленні строго зафіксованого переліку гілок влади і жорстких меж між ними, а її орієнтуванні організації державного апарату і його діяльності. А отже, теоретичному переосмисленні з урахуванням мінливих потреб суспільства і держави.

Потрібно зауважити, що наведені висновки до певної міри є дискусійними. Однак ідея виділення в Україні контрольної гілки влади (а також інших нових гілок влади) що зараз обговорюється в науковій літературі, має місце оскільки робляться спроби її структурувати, запропонувати склад її органів, описати їх функції і місце в системі державної влади. Це свідчить про актуальність даної проблеми, так як наукове рішення поставлених питань призведе до нових підходів до проблематики контрольно-наглядової функції державної влади в Україні.

Список використаних джерел:

1. Проблемы общей теории права и государства. Учебник для вузов. Под общ. ред. Нерсисянца В.С. – М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М. – 1999. – С. 574–580.
2. Автономов Л.С. Избирательная власть. – М.: Права человека. – 2002.; Чиркин В.Е. Контрольная власть. – М.: Юристъ. – 2008.
3. Автономов А.С. Избирательная власть. – М.: Права человека. – 2002. – С. 74–75.
4. Проблемы общей теории права и государства. Учебник для вузов. Под общ. ред. Нерсисянца В.С. – М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М. – 1999. – С. 574
5. Чиркин В.Е. Контрольная власть / В.Е. Чиркин. – М.: Юристъ. – 2008. – С. 157–192.
6. Баглай М.В. Конституционное право РФ. – М. – 2002. – С. 353–355.

-
7. Закон України Про Рахункову палату // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 43. – ст. 212.
  8. Закон України Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 20, ст. 99
  9. Сунгуров Ю.Л. Институт омбудсмана: эволюция традиций и современная практика (опыт сравнительно анализа). – М.: Норма, 2005.
  10. Проблемы общей теории права и государства. Учебник для вузов. Под общ. ред. Нерсесянца В.С. – М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М. – 1999. – С. 580.
  11. Закон України Про прокуратуру // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – № 53. – ст. 793.

* Фолес Андрій Михайлович – аспірант Інституту законодавства Верховної Ради України.